

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

на тему «Організаційно-економічне забезпечення диверсифікації
використання природних ресурсів в рекреаційно-туристичній сфері»
здобувача наукового ступеня доктора філософії Голікової Ольги Сергіївни
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051
Економіка

Комісія у складі рецензентів акад. НАН України, д.е.н., проф.. Буркинського Б.В. та д.е.н., доц. Петрушенка М.М., відповідно до п.14 Постанови КМУ №167 від 06.03.2019 р. «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», розглянувши дисертацію та наукові публікації, в яких висвітлені основні наукові результати дисертації Голікової Ольги Сергіївни, а також за результатами науково-методологічного семінару Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України з проблем економіки (спеціальність 051 – економіка), проведеного 10 березня 2021 року, протокол №2, зробила такі висновки:

1. Актуальність теми дослідження

Природні ресурси є основним фактором суспільного виробництва, що суттєво впливає на сучасний стан економічної системи будь якого рівня, їх використання впливає на рівень національної безпеки та визначає стратегічний потенціал розвитку держави на перспективу. Дотримуючись цього, світова спільнота вибудовує нові моделі суспільного диверсифікованого розвитку, а саме: сталий розвиток, «зелена» та «циркулярна» економіка, кліматична програма тощо. Серед найбільш вразливих природних ресурсів є рекреаційні ресурси, адже вони альтернативні за своїм використанням, знаходяться на територіях які, у егоїстичних пріоритетах сьогодення, можуть використовуватися у будівельних, промислових, сільськогосподарських та інших цілях. Зазначене обумовлює потребу в розкритті сутності поняття диверсифікації використання природних рекреаційних ресурсів та розробці методичних підходів щодо вибору форм та способів їх диверсифікації.

Для України актуальними є питання обмеженості природних рекреаційних ресурсів за місцем розташування, якісним складом, вичерпністю та відновлюваністю, враховуючі це потребує вдосконалення їх класифікації в контексті різноманіття форм і прав власності на рекреаційні

ресурси та перспектив диверсифікації напрямів їх використання.

Зазначене обумовлює потребу в удосконаленні організаційно-економічного забезпечення диверсифікації використання природних ресурсів в рекреаційно-туристичній сфері та обґрунтування пропозицій щодо імплементації регіональної програми заходів, які сприятимуть розвитку рекреаційної території з урахуванням її соціо-економіко-екологічних інтересів.

Незважаючи на значний методологічний базис існуючих напрацювань, проблематика формування і запровадження стратегії диверсифікації рекреаційно-туристичної сфери вимагає постійного розвитку змісту категоріального апарату диверсифікації та її форм. З огляду на це постає необхідність наукового обґрунтування теоретико-методичних основ та розробка прикладних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення диверсифікації використання природних ресурсів та територій у рекреаційно-туристичній сфері. Наведені положення зумовили актуальність, наукову та практичну цінність дисертаційної роботи, основні цілі й завдання дослідження.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано згідно планів науково-дослідних робіт Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, зокрема положення дисертаційної роботи використані при виконанні таких тем: «Розвиток відносин власності у рекреаційно-туристичному природокористуванні приморських регіонів України» (№0116U000411, 2016-2018 рр.), де автором обґрунтовано класифікацію природних рекреаційних ресурсів з урахуванням специфіки їх впливу на форми використання для визначення перспектив диверсифікації; «Економіко-екологічні пріоритети «зеленої економіки» у контексті сталого розвитку України» (№0118U006524, 2018-2019 рр.), визначено тренди розвитку рекреаційно-туристичної галузі, на основі яких визначено форми диверсифікації використання природних ресурсів; «Інклюзивність економіки вражень в природокористуванні» (№0119U000229, 2019-2021 рр.), авторськими є методологічні підходи щодо економіко-екологічного розвитку територій басейну Куяльницького лиману на основі диверсифікації використання природних рекреаційних ресурсів, узгодження соціо-економіко-екологічних інтересів суб'єктів різних форм та прав власності; «Формування та використання природно-ресурсних активів рекреаційно-

туристичної сфери» (№0120U100159, 2020-2021 рр.), де автором виявлено закономірності використання природно-ресурсних активів, запропоновано інструменти забезпечення їх диверсифікації.

3. Наукова новизна отриманих результатів.

У дисертації обґрунтовано теоретико-методичні основи та розроблено прикладні рекомендації щодо організаційно-економічного забезпечення диверсифікації використання природних ресурсів та територій у рекреаційно-туристичній сфері та одержано такі нові наукові результати:

удосконалено:

– підходи до класифікації природних рекреаційних ресурсів з урахуванням специфіки їх впливу на форми використання, права власності та обмеження, що дозволяє визначити альтернативні варіанти їх застосування у рекреаційно-туристичній сфері та напрями диверсифікації;

– сутність поняття «диверсифікація використання природних ресурсів» як процесу перерозподілу рекреаційних природних ресурсів для їх використання у різних субгалузях туризму та рекреації шляхом переходу суб'єктів економічної діяльності від природомістких і екологонебезпечних видів діяльності до таких, що забезпечують ефективну та невиснажливу експлуатацію для збільшення асортименту рекреаційно-туристичних товарів та послуг, необхідних для відпочинку, лікування та оздоровлення людей в природному середовищі з одночасним його збереженням та відновленням на інноваційній основі;

– сукупність функцій управління природними рекреаційними ресурсами, які спрямовано на підтримання рішень щодо: вдосконалення нормативної бази відносин з питань реалізації форм та прав власності на них; запровадження системи соціо-економіко-екологічних обмежень; забезпечення контролю за використанням природних рекреаційних об'єктів що змінюють форми та права власності;

– змістовне наповнення дозвільної системи у сфері природокористування для оцінки природно-ресурсного потенціалу, зокрема природних рекреаційних ресурсів, що, на відміну від існуючих, передбачає врахування економічних показників щодо форм та прав власності на природні рекреаційні ресурси з метою узгодження соціо-економіко-екологічних інтересів розвитку територій та суб'єктів рекреаційно-туристичної діяльності;

– методичні підходи до вибору форм та способів диверсифікації

використання рекреаційних природних ресурсів та територій, що, на відміну від існуючих, передбачають урахування потенційного антропогенного навантаження на родовища рекреаційних ресурсів території як збиток, заподіяний державі суб'єктами економічної діяльності, внаслідок наднормативних викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря, наднормативних скидів у водні об'єкти або ж створення, розміщення та заховання відходів;

дістало подальший розвиток:

– наукові підходи до визначення форм диверсифікації, що, на відміну від існуючих підходів, враховують специфіку сфери природокористування та включають конгломеративну (кластеризація, кооперація) та продуктово-асортиментну (диверсифікація екосистемних послуг та диверсифікація використання природних ресурсів);

– обґрунтування інтерпретації диверсифікаційних ознак екологоорієнтованих стратегій щодо використання природних рекреаційних ресурсів (ПРР), на основі яких визначено завдання та дії щодо їх диверсифікації у рекреаційно-туристичній сфері;

– пріоритетні напрями соціо-економіко-екологічного розвитку територій басейну Куяльницького лиману на основі диверсифікації використання природних рекреаційних ресурсів, узгодження соціо-економіко-екологічних інтересів суб'єктів різних форм та прав власності.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Теоретичне значення результатів полягає у обґрунтуванні теоретико-методичних положень щодо організаційно-економічного забезпечення диверсифікації використання природних ресурсів та територій у рекреаційно-туристичній сфері, які розвивають наукові засади економічної теорії, в частині регулювання відносин власності на природні рекреаційні ресурси, економіки природокористування, «зеленої економіки», теорії прийняття управлінських рішень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у доведенні основних положень дисертаційної роботи до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, спрямованих на формування організаційно-економічного забезпечення засад диверсифікації використання природних ресурсів та узгодження соціо-економіко-екологічних інтересів щодо розвитку рекреаційних територій.

5. Використання результатів роботи

Теоретико-методичні та практичні результати дослідження та практичні рекомендації отримані в процесі виконання дисертації, використано у наукових доповідях, доповідних та аналітичних записках ІПРЕЕД НАН України, які направлені до органів державного та регіонального управління, місцевого самоврядування та підтверджено довідками про впровадження в їх роботу, зокрема визначено вплив головних економічних показників на економіко-екологічні пріоритети «зеленої» економіки в контексті 8 Цілі сталого розвитку як зовнішнього чинника проведення диверсифікації використання природних ресурсів, використано Міністерством екології та природних ресурсів України, 08.01.2019р., №5/3-10/283-19 в ході моніторингу досягнення Цілей сталого розвитку; розроблені методичні рекомендації щодо диверсифікації використання природно-рекреаційних ресурсів у контексті досягнення Цілей сталого розвитку використано Департаментом екології та природних ресурсів Одеської ОДА, 17.10.2019р., № 5223/06-17/5076. Департамент екології та розвитку рекреаційних зон Одеської міської ради, 04.10.2017р., № 1378/01-14/1 планує використати пропозиції при удосконаленні управління та диверсифікації використання природних рекреаційно-туристичних ресурсів. Розроблені автором класифікаційні ознаки природних рекреаційних ресурсів, що враховують специфіку їх впливу на форми використання та права власності, використані Управлінням туризму, рекреації та курортів Одеської ОДА, 09.10.2017р., 07-16/0162 при розробці напрямів розвитку природних рекреаційно-курортних ресурсів.

6. Особиста участь автора полягає в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі, в аналізі та пошуку літературних джерел інформації, розробці наукової гіпотези та методики наукових досліджень, оформленні та узагальненні роботи, участі у виконанні аналітичної частини, аналізі та обґрунтуванні отриманих результатів, формулюванні висновків і рекомендацій, підготовці отриманих матеріалів до публікацій та оприлюднення даних, щодо наукового дослідження відповідно до плану та теми дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота виконана у відділі економічного регулювання природокористування Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України, науковий керівник доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування Хумарова Н.І.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота Голікової О.С. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

7. Перелік публікацій за темою дисертації із зазначенням особистого внеску здобувача.

За результатами досліджень опубліковано 19 наукових праць, у тому числі 3 розділи у монографіях, 7 статей у наукових фахових виданнях (з них 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до ОЕСР та/або Європейського Союзу), 9 тез доповідей в збірниках матеріалів конференцій.

Список публікацій здобувача за темою дисертації, відповідають вимогам п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 року:

Розділи в монографіях:

1. Голікова О.С., Хумарова Н.І., Костецька К.О. Характеристика діяльності дочірнього підприємства «Клінічний санаторій ім. Пирогова». *Куяльницький лиман: реалії та перспективи рекреаційного використання* : монографія. Одеса, 2019. 314с. С.203-220. *Особистий внесок здобувача:* підготовлено підрозділ «Економіко-екологічний стан та потенціал використання природних ресурсів Куяльницького лиману», в якому проведено збір та аналіз наявної економічної інформації ДП «Клінічний санаторій ім. Пирогова»; обґрунтовано стратегічний підхід до використання природних ресурсів басейну Куяльницького лиману.

2. Голікова О.С., Хумарова Н.І. Методичні положення щодо моніторингу економіко-екологічних індикаторів досягнення цілей сталого розвитку: 8 ціль «Гідна праця та економічне зростання». *Моніторинг економіко-екологічних індикаторів «зеленої економіки» України* : монографія. Одеса. ІПРЕД НАН України, 2019. 258 с. *Особистий внесок здобувача:* підготовлено методичні положення щодо моніторингу економіко-екологічних індикаторів досягнення цілей сталого розвитку: 8 ціль «Гідна праця та економічне зростання»

3. Голікова О.С. Аналіз світового досвіду використання природних рекреаційних ресурсів і територій. *Домінанти сталого розвитку регіонів України* : монографія. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2020. 808 с. С. 496-505. *Особистий внесок здобувача*: проведено аналіз світового досвіду використання природних рекреаційних ресурсів і територій

Статті у наукових фахових виданнях

1. Хумарова Н.І., Голікова О.С. Інституційні передумови впровадження інноваційних стратегій "зеленого" розвитку. *Економічні інновації*. 2014. Вип. 58. С. 354-363. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2014_58_39 . *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано зв'язок екоінноваційних стратегій з зарубіжними нормативними актами і їх імплементація до національного законодавства.

2. Хумарова Н.І., Голікова О.С. Розвиток туристичної галузі в контексті реалізації міжнародних проектів. *Економічні інновації*. 2015. Вип. 60(3). С. 213-223. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2015_60\(3\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2015_60(3)_25) . *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано проекти матеріально-технічної допомоги та їх вплив на розвиток туристичної галузі; економічну ефективність міжнародних транскордонних програм та їх результативність.

3. Хумарова Н.І., Мартієнко А.І., Голікова О.С. Інституційні засади розбудови відносин власності на природні туристично-рекреаційні ресурси. *Економічні інновації*. 2016. Вип. 62. С. 182-192. *Особистий внесок здобувача*: розглянуто інституційний механізм розбудови відносин власності в сфері природокористування, в т.ч. на природні туристично-рекреаційні ресурси.

4. Хумарова Н.І., Мартієнко А.І., Голікова О.С. Концептуальні підходи активізації диверсифікації господарської діяльності в зоні Куяльницького лиману. *Економічні інновації*. 2018. №67. С.150-158. URL: <http://ei-journal.com/index.php/journal/issue/view/7/67-2018> *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано показники господарської діяльності в басейні Куяльницького лиману, можливості їх диверсифікації та напрямки.

5. Голікова О.С. Обґрунтування програми реалізації стратегії диверсифікації використання природних ресурсів у рекреаційно-туристичній сфері. *Вісник НУВГП. Серія "Економічні науки"*. 2020. Т. 3. Вип. №92. URL: <http://visnyk.nuwm.edu.ua/index.php/econ/article/view/892>

6. Голікова О.С. Наукові аспекти класифікації природних рекреаційних ресурсів. *Економічні інновації*. 23(1(78)). С.19-28. URL: <http://ei-journal.com/index.php/journal/article/view/905>

Статті у виданнях Європейського Союзу

1. Golikova O.S. Methodical approaches to a comprehensive assessment of the diversifying natural recreational resources use. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. 2021.Vol. 1. P.12-26

Тези доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій:

1. Голікова О.С. Диверсифікація використання природних ресурсів як основний напрям досягнення соціо-економіко-екологічної безпеки. Теорія та практика менеджменту безпеки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18 травня 2017 р.) / Відп. ред. проф. Л. М. Черчик. Луцьк, 2017. С.140-142.

2. Голікова О.С. Формування стратегічних напрямів диверсифікації поводження з природними рекреаційно-туристичними ресурсами. Розвиток економіки та планування бізнесу в сучасних умовах: проблеми та шляхи вирішення: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 14-15 вересня 2017 р.). Одеса: Ротапринт, 2017. С. 15-16.

3. Хумарова Н.І., Голікова О.С. Напрями вдосконалення державного розпорядження природними рекреаційно-туристичними ресурсами. Сучасні стратегії регіонального розвитку Українського Причорномор'я: виклики та рішення: Матеріали десятої міжнародної науково-практичної конференції. Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2017. С. 116-118. *Особистий внесок здобувача*: проаналізовано соціо-економіко-екологічні аспекти використання природних рекреаційних ресурсів в контексті прав та форм власності на них.

4. Голікова О.С. Негативні наслідки диверсифікації природних рекреаційних ресурсів басейну Куяльницького лиману // Передумови та перспективи раціонального використання природно-ресурсного потенціалу : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 28 трав. 2018). Полтава : ПДАА, 2018. С.66-69.

5. Голікова О.С. Забезпечення регіональної соціо-еколого-економічної безпеки шляхом диверсифікації рекреаційних ресурсів / Теорія та практика менеджменту безпеки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (14 травня 2019 р.) / Відп. ред. проф. Л. М. Черчик. Луцьк, 2019. С. 101-102.

6. Голікова О.С. Диверсифікація використання природних ресурсів як напрям впровадження «зеленої» економіки // «Imperatives of development of civil society in promoting national competitiveness»: мат. I Міжн. дист. конф.

(Батумі, 13-14 грудня 2018 р.). – Батумі: Батумський навчальний університет навігації, Національний інститут економічних досліджень, 2018. С. 77-79.

7. Голікова О.С. Ревіталізація міських територій як інструмент досягнення пріоритетів «зеленої» економіки / Світові тенденції розвитку зеленої економіки: регіональні аспекти і межі зростання: мат. XI міжн. наук.-практ. конф. Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2019. С. 61-63

8. Голікова О.С. До питання зарубіжного досвіду використання природно-ресурсних активів. *Збірник наукових праць ЛОГОΣ*. 2020. С.33-34. <https://doi.org/10.36074/20.11.2020.v1.11>

9. Голікова О.С. Деякі аспекти диверсифікації використання природних рекреаційних ресурсів як інвестиційно-інноваційної складової політики природокористування. *Матеріали конференцій МЦНД* 2020. С.30-31. <https://doi.org/10.36074/13.11.2020.v1.03>

8. Структура та обсяг дисертації.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (310 найменувань), семи додатків. Повний обсяг дисертації складає 260 сторінок, з них основний текст – 206 сторінок, анотація – 18 сторінок, список використаних джерел – 34 сторінки, 7 додатків – на 13 сторінках. Робота містить 15 таблиць, 17 рисунків.

9. Оцінка мови та стилю дисертації.

Дисертаційна робота Голікової Ольги Сергіївни викладена грамотною українською мовою, має змістовну цілісність, послідовність та завершеність. Матеріали дослідження викладені з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертація оформлена згідно вимог Міністерства освіти і науки України.

10. Ступінь наукової зрілості Голікової О.С.

Під час виконання дисертаційної роботи за час навчання в аспірантурі Голікова О.С. проявила себе як творчий дослідник і науковець, здатний самостійно і на високому науково-методичному рівні вирішувати наукові та практичні завдання. Голікова О.С. повною мірою володіє сучасними методами аналізу, має належний рівень теоретичної та практичної підготовки, здобула необхідні освітні компетентності за освітньо-науковою програмою 051 – Економіка.

ВВАЖАТИ, що дисертаційна робота Голікової О.С. «Організаційно-економічне забезпечення диверсифікації використання природних ресурсів в рекреаційно-туристичній сфері», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам пп.9, 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 та відповідає напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України 051-Економіка.

РЕКОМЕНДУВАТИ:

Прийняти дисертаційну роботу «Організаційно-економічне забезпечення диверсифікації використання природних ресурсів в рекреаційно-туристичній сфері», подану Голіковою О.С. на здобуття ступеня доктора філософії, до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 051 – Економіка.

Рецензенти:

Доктор економічних наук, професор,
академік НАН України, директор
Інституту, завідувач відділу
міжрегіонального економічного
розвитку Українського
Причорномор'я

Буркинський Б.В.

Доктор економічних наук, доцент,
завідувач відділу економічного
регулювання природокористування

Петрушенко М.М.

18.03.2021 р.

